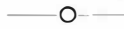

O INSCRIȚIE PIERDUTĂ

ȘI VECHI MENȚIUNI DESPRE MONUMENTELE NOASTRE LA VAILLANT.

Răsfoind cartea lui Vaillant, *La Romanie*, apărută la Paris în 1844, găsim la pp. 319—20 din volumul III, reproducerea următoarei inscripții dela biserica catolică din Târgoviște :

„D. O. M. Cette pierre recouvre les restes de l'illustre seigneur de Fontanes, de Constantinople, qui, d'abord éloquent interprète, envoyé et ministre du roi de France auprès de la Porte Ottomane, fut, ensuite, battu par la mauvaise fortune, poursuivi par l'envie et trouva à améliorer son sort auprès de Charles IV (cetește: VI), empereur des Romains. Administrateur de la Société orientale et du commerce, il rendit pieusement son âme à Dieu, le 18 août 1727, le 55-e année de son âge, laissant dans le deuil et dans la plus profonde affliction son épouse, Françoise de Dandréa“.

Fiind vorba, cum cetește Vaillant, de un ministru și trimes al regelui Franciei, ar fi adus cineva să-l identifice cu acel Fontenu, consul la Smirna, detașat pe lângă ministrul d'Andrezel, în timpul bolii acestuia, propus pentru succesiunea lui, și refuzat pentru lipsa lui de suprafață (Hammer, *Geschichte des osmanischen Reiches*, ed. din Pesta, IV, pp. 246—7). Se opune însă faptul că gestiunea lui Fontenu ține din Noiembrie 1727 până departe în anul 1728 (Hurmuzaki, *Supl. I*, p. 464 și urm.).

E altceva de admis însă. Pe piatră n'a putut fi scris: „éloquent interprète, envoyé et ministre“, între altele și pentru că miniștrii nu se făceau din acei profesioniști cari erau interpreți, ci: „éloquent interprète de l'envoyé et ministre“. Astfel s'ar înțelege cum bietul om a putut fi așa de rău prigunit, cum a putut trece la Impăratul german Carol al VI-lea și cum s'a putut

mulțami cu modestul rol de administrator al societății oficiale de comerț în Orient. Un ministru n'ar fi luat apoi pe o Levantină ca această Francisca d'Andrea, nu de „Dandréa“.

Familia Fontanes e cunoscută: a dat puțin mai târziu în Franța un inspector al manufacturilor, Marcellin, poate fiul acestuia, și pe un scriitor, fiu al lui Marcellin. Pentru noi e importantă și moartea la Târgoviște, supt Nicolae-Vodă Mavrocordat, a lui Fontanes. Ea arată relațiile strânse ale Societății de comerț orientale conduse de dânsul cu Țara-Românească.

De altminterea pe la 1840, când călătoria el, Vaillant a mai văzut la Câmpulung în mănăstire chipul lui „Radu Negru“, «în lungă haină brodată în aur și cu argint, iar pe deasupra o blană unguerească, în cap cu o diademă», «numele lui Io Basarab și al soției sale și mormântul lui Nicolae I-ii, fiul lui Basarab» (III, p. 331).

La mănăstirea din Argeș el vede „picturile în frescă, de culoare clară (*fraiches de coloris*), dar fără desemn“, stranele femeilor, „arcada“ prin care se intră în «côr», unde stau bărbații și călugării, catapeteazma, pe care o află orbitoare» (*éblouissant*): «c'est un vaste lambris richement sculpté et couvert d'or». Trei porți o străbat, cea din mijloc, firește, mai mare: „la dreapta și la stânga icoanele lui Hristos și ale Precistei“. „Pretutindeni bielșug de icoane imbrăcate cu argint“ (adauge: „ou de vermeil“). Trei policandre atârnă. „La dreapta e jețul episcopului, la stânga amvonul“. Călătorul vede mormântul lui Neagoe și, pe păreți, „au portail“, chipul său: „juducând după aceste picturi, Neagoe eră nalt și bine făcut; aveă

fața marțială, plete bălane, care-i cădeau pe umeri. Are aici un costum unguresc brodat cu aur și o coroană îmbogățită cu pietre scumpe“.

Pe dinafară biserica-i apare „ca o frumoasă navă de marmură albă pe care zone de arabescuri o incunjură orizontal dela soclu până la cornice; nu e o piatră care să nu fie sculptată cu toată bogăția, toată fineța, toată delicatețea artei; nu e o zonă care să samene cu alta. Biserica poartă cu o grație nesfârșită cele două turnuri de deasupra ei, și aceste turnuri, în perfectă proporție cu restul clădirii, ușoare, bine așezate, de un desemn elegant, sunt tăiate în spirale, ca să te faci a crede că stau să cadă unul asupra celuilalt, iluzie care durează dela 1516, vremea fundației sale, care e și vremea Renașterii, a cărui singură mărturie în aceste țeri este. E un giuvaier cu care Italia s'ar mândri; e un mărgăritar, un vas ales (*vase d'élection*), o madonă. De trei ori o incunjurăm fără a ni putea sătura ochii.“

La mănăstirea dintr'un Lemn (p. 348), autorul culege legenda că icoana a fost ridicată neatinsă dintr'un stejar trăsnet și că s'a făcut biserica veche întreagă din altul.

La Arnota, „o mică mănăstire în ruină“ (*délabré*), în care se observă numai piatra lui Matei (III, pag. 353).

Hurezul e „mănăstirea cea mai frumoasă, mai bogată, mai splendidă din toată Țara-Românească“. Dar egumenul a făcut înaintea intrării, pentru cheful său, „un pavilion pătrat cu obloane verzi, lucru neuzit într'o

mănăstire“. Curtea, mai mică, numai decât cea dela Căldărușani, pătrată, e incunjurată de grajduri, de șuri, de o velniță, de o dogărie, de coșare de grâu și de porumb. A doua, tot așa de mare, e în formă de paralelogram. Biserica e la mijloc și mănăstirea cu pridvor pe stâlpi, incunjurând întâiul cat. „Piatra e mai larg reprezentată și mai bine lucrată decât în orice alt loc al Țării-Românești. O vezi mai pretutindeni: ușorii, scările, balcoanele, stâlpii galeriei, totul e în piatră, totul e cu lespezi; și la cele două peroane care fac foișorul de vară sunt coloane în torsadă de 15 picioare înălțime și dintr'un singur bloc“.

La biserică, asupra căreia „se înclină cu respect doi copaci bătrâni“, „ușa e curioasă prin sculptura fină și delicată“. Înăuntru mai află „bogatele broderii pe catifea de Veneția atribuite Doamnei Brâncoveanului, mâna sfinteii Margarete“ și „o icoană rusească dela Ecaterina a II-a înfățișând Raiul“. Mai vorbește și de „foarte frumoasele miniaturi aleturilor sfinților“ (III, pp. 359—62). „C'est le Fontainebleau valaque, dont il serait peut-être moins difficile de faire un palais, que de Fontainebleau un couvent“ (*ibid.*, p. 363). Curioasă profecție!

La Tismana, „isprăvită de Radu în 1366“, „numai poziția e interesantă“ (p. 365). Se făcuse „reparație“. La Cernica, pe altă cale, mențiunea picturilor „datorite polcovnicului Nicolae, care n'a primit nici odată lecții dela nici un dascăl“ (p. 371). Snagovul, Căldărușanii sunt descrise numai „pitoresc“.

N. IORGA.

R É S U M É.

J. A. Vaillant, professeur au Collège de Bucarest vers 1840, publie la pierre tombale découverte par lui à Târgoviște, dans l'église catholique, de Fontanes, ancien interprète de l'ambassade de France à Constantinople, devenu ensuite „administrateur de la Société Orientale et du Commerce“,

au service de l'empereur Charles VI.

L'article relève aussi les descriptions dues à Vaillant du monastère d'Argeș, avec les anciens éléments, disparus ensuite, de ceux „dintr'un Lemn“, d'Arnota, de Hurezi, „le Fontaine bleau valaque“, de Tismana et de Cernica.